

BEKTAŞI GELENEKLERİNDE BALKANLARA İLK GEÇİŞ: SARI SALTUK SÖYLENCESİ

Doç. Dr. Belkıs Temren

“Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyesi”

Bektaşilikten nasip alarak (el alarak) Bektaşi seyr ü sülûk'unca (eğitim düzeni gereğince) eğiti-
tiren kişiye Bektaşi denir.

Bektaşikte verilen eğitim “bireyin kendini eğitmesi” prensibine dayalıdır. Bu nedenle nasip-
li kişi Bektaşiliğe giriş töreni niteliğindeki “nasip
töreni” sonunda şu cümleyle gruba katılır. “Seni
senden aldık, sana teslim ettik”. Bu anlayış Bek-
taşiliği diğer tasavvuf okullarından ayıran en
önemli noktadır. Çünkü, artık bir eğitim grubu-
nun üyesidir ama yapması ve yapmaması gere-
kenleri kendisine empoze eden bir ustası (şeyhi)
yoktur. Usta (mürşid), ona neyin doğru veya yan-
lış olduğunu söylemeyecek, doğru ve yanlış

kendisinin ayırdedebileceği yetenekleri kazandı-
racak kişidir. Böylece kişi düşünerek, çevresini
dikkatle izleyerek ve kendisine sunulan usta ma-
lı bilgiyi irdeleyerek doğrularını oluşturacaktır.
Gerçeğe, ya da tasavvufi deyimle, hakikate giden
yolda nasıl yürünebileceğinin prensiplerini ala-
caktır ama marifeti geliştirip, yürümek kendi so-
rumluluğundadır. Bu nedenle zor bir yoldur. Bi-
reyin her an kendisini “terazide” hissettiği bir
yoldur. Bunu anlatmak için, yola girmeye niyet-
lenenlere “ateşten gömlektir, demir leblebidir”
diye ihtarda bulunulur. İşte bu yolun yolcuları
için en önemli eğitim araçlarından bazıları da ge-
leneklerinde yer etmiş söylemlerdir. Bunlar ço-
ğu zaman velayetnamelerde karşımıza çıkar.
Bunlarda derin bir felsefenin işlenmesi izlenir.
Söz konusu olan Türk tasavvufudur.

Günümüzde Bektaşilik kurumu, evrensel in-
san olarak yetişmek isteyen tanrı-insan-evren
sevgisini bütünleştirerek barışçı, hoşgörülü, ken-
dini bilen, insana sevgi ve saygı ile bakan olgun
insan olmak için kendini yetiştirme fırsatını tanı-
yan bir tasavvuf okulu olarak işlev yapmaktadır.

Anadolu'da oluşumunu tamamlayan Bektaşi-
lik daha çok batıya Trakya ve Balkan ülkelerine
yayılmıştır. Bu yörelerin Türk kültürü, Türk dili
ve Türk'ün islam anlayışı ile tanışmasında ve
bunların benimsenmesinde Bektaşiliğin çok
önemli bir payı vardır. Özellikle Moğol istilası
sonrası yaşadıkları topraklarda huzursuz olan ve
göçe zorlanan Türk boyları o zamanlar Rumeli
(Rum diyarı) olarak tanınan Anadolu ve Balkan
yörelerine göçlerini yoğunlaştırmıştır. Başlarında
bir önder ile yola çıkan göç kabileleri kendilerine
yurtluk ararken daha çok meskûn olmayan yöre-
lere yerleşmişlerdir. Bektaşiler genellikle sapa
yerleri veya mevcut köylerin dışında, kenarında

yerleşmeye elverişli bölgeleri yurtluk olarak seçmişlerdir. Geldikleri ve yurt edinmeye çalıştıkları yeni yerlere kültürlerini, dillerini, inançlarını da beraberce götürmüş ve çevrede yaşayan yerli halkla barışıl ilişkiler kurmaya özen göstermişlerdir. İşte bu kabilelerin başında çoğu zaman onlara yol gösteren, önderlik eden konumunda “derviş” niteliğine sahip yiğit, saygın, liderlik özelliği olan kişiler bulunmaktadır. Savaşların hikayeleri, askeri hikâyeler, daha çok “gaza-name” ve “fetihname”lerde yer alırken, halkın belleğinde yer eden dinî ve geleneksel hikâyeler ise, “velayetnameler”de dile getirilmektedir. Bunlarda maddi fetih yerine, manevi fetih ön plana geçmiştir. Bu manevi fetihleri yapanlara da Alp-Erenler denmiştir. “Alp” sözcüğü, “kahraman”, “yiğit” anlamlarını taşımaktadır. İlk Bektaşî yazmalarında “Gaziler” sözü de “derviş” anlamında kullanılmıştır. Böylece, “Alp” ve “Gazi” destan kahramanları birleştirilerek “Alp-Erenler” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bedreddin Noyan De-debaba, Alp-Erenlerin tanımını şöyle yapar: “Türk halkına sadece mistik inanışları aşılacak ve onları olgunlaştırmakla kalmayıp, savaşçı arkadaşları ile düşman topraklarına akınlar yapıp çarpışmış olan kimselere Alp-Erenler diyoruz”. Aşık Paşa Alplığı “dünya” ve “din” alplığı diye ikiye ayırır. Bunlardan Dünya Alp’inde şu dokuz şartın bulunması gerektiğini savunur: Kuvvetli bir yürek, güçlü bir pazı, gayret, iyi ve cins bir at, savaş elbisesi, yay kılıç, süngü ve iyi bir arkadaş. Din Alp’inde bulunması gereken dokuz şart ise şunlardır: Erenlik, riyazet, azim, aşk, tevekkül, şeriate uyma, bilgi, himmet, iyi bir arkadaş. Alp-Erenler arasında, Sarı Saltuk, Geyikli Baba, Abdal Musa Sultan ve Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli) gibi daha birçoklarını saymak mümkündür.

Bu yazımızda Avrupa’ya(1) geçen öncü Türkler arasında önemli yere sahip Alp-Erenler’den “Kilgra Sultan” ve “Aya Nicolas” olarak da tanınan Sarı Saltuk Baba’dan söz etmek istiyoruz.

Sarı Saltuk ile ilgili bilgileri Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Saltuknameler gibi eserlerden ve yaşayan Bektaşî geleneklerinden ediniriz. Saltuknameyi Cem Sultan, Ebu’l- Hayr-ı Rumi’ye yazdırmıştır. Sarı Saltuk’un ölümünden yaklaşık iki yüzyıl sonra (MS 1480’de) sözlü gelenekten toplanarak kaleme alınmıştır.

Gölpınarlı “Saltuk” kelimesinin “salt”tan türediğini ve “salt”ın Çağatay, Kırgız, Kırım ve Batı Oğuz lehçelerinde “yüksüz, sade, yalnız, münferit, hür azad” mânalarına geldiğini belirtir. Saltuk kelimesinin “salmak” fiilinden türetilmiş Türkçe özel bir isim olduğu inancı ise daha yaygındır. “Hünkâr, haydi seni Rum ülkesine saldı” anlamındaki gibi.

Velayetnameye göre, Sarı Saltuk ile Hacı Bektaş Veli karşılaşmıştır. Karşılaşma velayetnamele- rin temel özelliklerinden biri olan simgeleştirme motifleri ile şöyle anlatılır: Horasan’da iken kendisine Anadolu’ya gitmesi ve Hacı Bektaş Veli’yi bulması öğütlenen Sarı Saltuk denileni yapar ve Suluca Karahöyük yöresine gelir. Birgün, Hacı Bektaş Veli çilehanedir. Çilehaneden çıkarak adına Zemzem Pınarı denilen su başına gelir, burada pınar boyunca koyunlarıyla yürümekte olan bir çoban görür. Arkasından “adın nedir?” diye seslenir. Çoban, “adım Saru Saltuk’dur” diye yanıtlar. Hünkâr kendisine, “durma yürü, seni Rum’a saldı” der. Burada yine velayetnameye göre, Hacı Bektaş Veli’den “safâ nazar” alan Sarı Saltuk, “erlik mertebesine” ulaşır ve “hâl ehli”ne katılır. Dikkat edilirse bu terimlerin hepsi

Bektaşî literatüründe sıkça geçen ve her birinin derin ve katlı anlatımları(2) olan simgesel anlatım içermektedir. Örneğin, çoban, koyun, sâfa nazar, erlik mertebesi, hâl ehli gibi terimler bu sade hikâyeyi çok daha derin anlamlar taşıyan bir hikâyeye haline getirmektedir. Bu küçük açıklamadan sonra hikâyemize geri dönecek olursak, Sarı Saltuk, Pir'e "koyunları ne yapayım" diye sorar. Aldığı yanıt, "koyunların sahibi gelinceye kadar buradan ayrılma ve sonra Taptık İmr'e'ye git. Bizden selam götür. Sana silah versin, yoldaş versin sonra Rum'a git" şeklinde olur. Böylece, Sarı Saltuk yola çıkar ve Taptık İmr'e'ye ulaşır. Ona mesajı iletir. Taptık ona bir yay ve yedi ok(3) verir. Ağaç (tahta) kılıç kuşatır. Bir de seccade verir. Ulu (büyük) Abdal ve Kiçi (küçük) Abdal'ı da beraberinde yoldaş olarak görevlendirir. Söylenceye göre, Ulu Abdal gerçekten heybetli bir yapıya sahiptir, Kiçi Abdal ise ufak tefektir. Bektaşî geleneklerinde hiçbir sıfatın boşuna ve anlamsız kullanılmadığını dikkate alırsak Sarı Saltuk'a yoldaş olanların en büyük ve en küçük, makro ve mikro anlamlarını da simgelediğini kolayca çözümleriz. Ayrıca, Trakya haritasına baktığımız zaman, Keçiörlü ve Uluborlu'yu görürüz. Bunlar, bu iki dervişin Hakk'a yürüdükleri makamlar olarak bilinir. Dervişlerin adları yörenin adı olmuştur. Zaten Türk geleneklerinde kahramanlık hikâyeleri ve kahramanlar yörelere ad verilmesinde önemli bir etkidir. Bunu en iyi şekilde Seyyid Ali Sultan'a ilişkin söylencelerde izleriz. Sarı Saltuk'un hikâyesine geri dönerssek, bu yolculuğunda, Hızır da kendisine rehber olarak tayin edilir. Hikâyemiz yine ok, yedi, yay, tahta kılıç, seccade gibi simgelerle bezenerek devam eder. Sarı Saltuk ve arkadaşlarının ilk durakları Sinop'un Karadeniz kıyısında Harmankaya

adında bir yerdir. Hikâyenin güncel anlatımlarına göre Sinop'ta postu serip dinlendikleri yerde bugün dahi hâlâ yeşil taze çimen biter ve burası yaz kış yeşilliktir. Orada, seccadeyi suya koyar⁴ ve üzerine binerler. Seccade onları Dobruca taraflarında Kalikra 5 (Kilgra) adlı bir kalenin yakınına götürür. Sinop'tan seccadeyle su üzerinde aldıkları yolun izi, yine güncel hikâye aktarımına göre, deniz ne kadar dalgalı olursa olsun, hâlâ sakin ve durgundur. Kalikra halkı bir hüznün ve tedirginlik yaşamaktadır. Buna neden, bir mağaraya giren ejderha halkı ürkütmüş ve beyleri de başlarında olmak üzere halk kaçmıştır. Sarı Saltuk yöreye gelince bu mağaraya girer. Karşısında yedi başlı bir ejder vardır. Her başına bir ok atarak onu vurur, fakat ejder kendisine saldırır, ölmemiştir. Zor durumda kalan Sarı Saltuk, Hızır'ı yardıma çağırır. Bu sırada Hızır, Hacı Bektaş ile muhabbet eder. Gelir, ejderi haklaması için gerekli olan bilgiyi verir : "Kılıcınla başını kes". Bunun üzerine Sarı Saltuk belindeki tahta kılıcı anımsar ve kılıcıyla ejderin 7 başını da keser. Böylece ejdere galib gelir. Hızır'a döner ve tahta kılıcı unuttuğunu, aksi takdirde kendisini rahatsız etmeyeceğini söyleyerek özür diler, teşekkür eder. Sonunda kalenin beyi ve halk geri çağırılır. Durumu gören halk Sarı Saltuk'a iman ederek saygı gösterirler.

Aynı hikâye Saltukname kaynaklı olarak bugünlere gelirken halk arasında kazandığı anlamda simgeler zenginleşmiş ve şöyle bir anlatıma kavuşmuştur. Hikâyede Kalikra'ya varmadan önce, ilk olarak karaya çıktıkları yer Gürcistandır. Kendilerinin geleceğini önceden hisseden Gürcistan beyi Küreyiş tarafından karşılanılır. Gürcüler, Sarı Saltuk ve arkadaşlarını ağırlarlar, onlarla sohbet ederler. Saltuk, bu ziyaret sırasında,

tekbirleyerek onlara “Hüseyini” taç giydirir. O gündün sonra yöre, artık bu tarz taç kullanır. Hikâye diğer yönleriyle Kalıkra'ya 6 varışlarına kadar aynı devam eder. Üzüntü içindeki kale halkını görünce Sarı Saltuk nedenini sorar. Kendisine verilen yanıtta, yedi başlı bir ejderhanın yöre çocuklarını kaçırıp bir mağaraya götürdüğünü öğrenir. Halka korkmamalarını, kendisinin ve arkadaşlarının çocuklara yardımcı olacağını söyler. Böylece Sarı Saltuk mağaraya girer. Mağaranın girişinde ejderle karşılaşır. Yanındaki 7 okun her birini, ejderin her bir başına atar. Ejder yalpalar, fakat ölmez, hırslanır ve gövdesiyle hışımlı Sarı Saltuk'un üstüne gelir ve onu sıkıştırır. İşte bu anda zorda kalan Sarı Saltuk, “yetiş ya Hünkâr” diye seslenir. Anadolu'da Hacı Bektaş ile muhabbette olan Hızır, Hünkâr tarafından yardıma gönderilir. Anında Saltuk'a, “belindeki kılıcı niye kullanmıyorsun?” mesajı gelir. Bunun üzerine belindeki tahta kılıcı çıkararak önce ejderin gövdesini ikiye bölen Sarı Saltuk, yöreyi yasa boğan ejderhayı öldürür. Ancak, çocuklar etrafta görünmez. Korkmuş olan çocukların mağaranın derinliklerinde olduklarını düşünürler. Sarı Saltuk çocukların ürkmüş olacağını ve onların kendilerinden de ürkmemeleri, dost olarak geldiklerini anlamaları için beraberindeki dervişlere öğütlerde bulunur. Öğütleri dinleyen dervişler kozalaklardan ve ağaçlardan oyarak çeşitli hediyeler yaparlar. Bunları beraberlerindeki çorapların içlerine doldururlar ve ellerinde bu hediyelerle mağaraya, çocukları almaya girerler. Çocuklar kendilerine hediyeler getiren bu insanları sevinçle karşılar. Gece ilerlemiş etraf karanlıktır. Ellerinde, uyardırdıkları mumlarla mağaradan çıkarılarken, onları çocuklarıyla beraber görececek olan halkın ne olup bittiğini daha iyi anlaması ve gerçeğin farkı-

na varması için etrafı mumlarla aydınlatmayı da ihmal etmezler. Bu nedenle çevredeki çam ağaçlarına mumları dikerler ve aydınlık içinde Sarı Saltuk ve dervişleri ejderhanın elinden kurtarılmış çocuklar ve ellerinde hediyeleri ile birlikte mağaradan dışarı çıkarlar ve dervişlerin hazırlanmış oldukları tahta kızaklara binerek kasabaya ulaşırlar. Yöre halkı ejderhanın yok edilmesine ve çocukların kurtuluşuna çok sevinir. Çocukları ailelerine teslim zamanı gelmiştir. Sarı Saltuk çocukları birer birer kucağa alıp teselli eder, “Hü-Hü-Hü” diyerek sırtlarını sıvazlayıp, niyazlayarak iyi dileklerle, yöre halkına teslim eder. Bütün bu olağanüstü gayreti gösteren kırmızı elbiseli, uzun çizmeli ve başlarında börk olan kurtarıcıları gören halk, Sarı Saltuk'u bir aziz olarak kabul eder ve bu yörede, yerel halk tarafından artık ona “kurtarıcı, teselli edici” anlamlarında “Aya Nikola” denmeye başlar. Ancak, kurtarıcılarının müslüman Türkler olduklarını öğrendiklerinde halk şaşırır. Üstelik bu Türkler, beraberlerinde getirmiş oldukları yegâne yiyecekleri olan kurumuş ekmeğini yerli halkla paylaşmak istemektedirler. Buna mukabil, yerli halk da, onlarla paylaşmak için şarap getirir. Ortaya bir de tuz konur. Dikkat edersek hikayemizin tümünün simgesel, katlı anlatımla yüklü olduğunu izleyebiliriz. Burada, yine Bektaşî öğretisinde çok önemli anlamları olan ekmeğin, şarap ve tuz simgelerinin kullanıldığını görmekteyiz. Hikâyeye devam edecek olursak, böylece kurulan bir sofrada beraberce oturur, aynı İsa peygamberin yaptığı gibi ekmeğini bölüşür ve şarap içerler. Hemen rahatlık ortamı oluşur. Dostluk kurulur, sohbet başlar. Bu da Bektaşî geleneklerindeki Noel Baba'nın hikâyesinin kökenini oluşturur. Bektaşî geleneğinde Noel Baba'nın gerçek kimliği Sarı Saltuk'dur.

Giysisiyle, “Hü-hü-hü” şeklindeki üçlü niyazlamasıyla, çam ağaçlarındaki mumlarıyla, kızaklarıyla Türk gelenekleriyle süslenmiş derin bir anlatıma sahiptir. Bektaşî gelenekleri Noel Baba - Sarı Saltuk ilişkisini anlatırken şu sorgulamaya yer verir: “Başka hangi kültürde Noel Baba’nınkine benzer bir kıyafeti ve hangi dilde Ho-ho-ho diye seslenmeyi görüyorsunuz? Ho, hü veya hu’nun farklılaşmış söylenişidir. Kıyafete gelince, bu, Türk dervişlerinin kıyafetidir. Bu kıyafetle de ne Antalya’nın sıcağında dolaşılır ne de güneyin herhangi bir yerinde. Sarı Saltuk’un gerçek güzergâhı olan ve daha çok dolaştığı yerler olan Trakya ve Balkan’lardaki Türk dervişlerin kıyafetleridir” şeklinde açıklama getirirler. Sarı Saltuk söylencesinin tümü simgesel anlatımla bezenecek çok derin barış ve sevgi mesajları taşımaktadır. Bugün, Bektaşî geleneklerinde Sarı Saltuk bayramında bu hikaye tüm canlılığıyla yaşatılır. Hıristiyanların Noel’i kutladıkları sıralarda Bektaşî geleneklerinde Sarı Saltuk Bayramı kutlanır. Kurulan özel sofrada Babaerlenler Sarı Saltuk menkıbesini anlatır, gerek gördüğünce açıklamalar yapar. Tümöyle katlı anlatım içeren bu söylencelerin doğru olup olmadığı, yaşanıp yaşanmadı veya tarihin hangi zamanında gerçekleştiği ise hiç de önemli değildir. Simgeler ve anlatılmak istenen şeyler tamamen “hakikat” diyarının meyveleridir. Bektaşilerce önemli olan da budur.

Bektaşilerin geleneklerinde, semavi dinlerin tüm özel günlerinin bir karşıtı vardır. Bir hıristiyanın veya bir yahudinin elemli gününe mutlaka Bektaşinin de elem bazlı bir özel din günü rastlar. Bunun yanı sıra, yine, onların seviçli, kutlamalı din günlerine Bektaşilerin de sevinçli, kutlamalı, şenlikli bir din günleri rastlar. Nasıl Kur’an tüm semavi dinleri içeriyorsa, onları ku-

caklıyorsa Bektaşilik de tüm semavi dinlerin özel dinsel ritüellerini içerir ve kucaklar. Bunun özellekle Balkanların fethinde şöyle bir işlevi vardır. Yeni yurtluklara yerleşmeye çalışan Bektaşî Türkler gittikleri yerde kendilerine komşu olarak yaşayan Hıristiyan kültürü tarafından yadırganmamış, yabancılanmamıştır. Hatta kendilerine oldukça benzeyen adet ve gelenekleri onlarda biraz daha ihtışamlı ve anlamlı bulan pek çok hıristiyan kitle, severek içtenlikle Bektaşî olmuşlardır ve Bektaşî oldukları için müslümandırlar. Bu özelliği görüp anlayan Osmanlı yöneticileri imparatorluğun kuruluş ve genişleme devrelerinde Bektaşilikten çok yararlanmışlardır. Bektaşiliğin ortadan kaldırılması ve baskılanması ile beraber imparatorluğun da çöküş devrine girmesi ilginç bir rastlantıdır.

Sarı Saltuk’un hikâyesine dönecek olursak, dervişlerin ejdere karşı başarısı toplumda memnuniyet yaratmıştır ancak, bu toplumda da hemen her toplumda olabildiği gibi başarıyı ve dostlukları çekemeyenler olmuştur. Hele kendi düzenlerine gölge düşmüşse, koltukları sallanmışsa, menfaatleri elden gidiyorsa, buna seyirci kalmak istemeyenler olabilir. İşte Kalikra’da böyle bir rahip vardır. Bu rahip, sihirle gökyüzünde uçar. Sarı Saltuk’un da sihirbaz olduğunu öne sürer. Erenler, Sarı Saltuk’un sihirbaz olmadığını “kudret sahibi” olduğunu belirtirler ve bunun için ateş denemesi yapılması gerektiğini söylerler. Böylece, rahiple Sarı Saltuk beraberce kaynar kazana girerler. İki gün sonra, Saltuk çıkar, rahip erimştir. Bir başka söylenceye göre, ejderin ateşinden yanmayan Sarı Saltuk’u rahip sihirbazlıkla suçlar. Elbisesinin sihirli olduğunu, onu koruduğunu ileri sürer. Bunun üzerine rahiple elbiseleri değiştirirler. El ele ateşe girerler. Sarı

Saltuk üryan vaziyette ateşten çıkar. Öte yanda ise, elbise yanmamıştır ama içinde rahip yoktur. Yine bu sırada, Hacı Bektaş Veli ve Hızır Hacıbektaş'ta Akpınar'ın olduğu yerde sohbet etmektedir. Hacı Bektaş "Saltuk'u terletiyorlar, biraz serinlik verelim ona" diye taşın üzerine su serper.

Sarı Saltuk'a ilişkin söylenceler bununla bitmez. Bir söylenceye göre Lehistan'da iken Mora'dan davet alır. Derler ki, "üç adımda atlar Mora'ya ulaşır". Bu yer, Hıristiyanlarca da kutsal olarak bilinir. Burada yine yedi başlı bir canavarla karşılaşır. Canavarı öldürür ve leşini denize atar. Bu yerin adı "Leş kasabası" olarak bilinir.

Saltuk'un 12 dil bildiği ya da 72 dil bildiği gibi bilgilere rastlarız. Bunlar da simgesel anlatım içerirler. Bektaşî geleneğinde 12 dil, dünyada 12 temel kara parçası olduğu inancından hareketle "tüm yeryüzü kıtalarının dillerini bilmek"; 72 dil bilmek ise, yine yeryüzünde 72 ayrı temel kültür bulunduğu inancından hareketle 72 milletin dilini bilmek şeklinde anlamlar taşımaktadır. Bu durumda tüm dünya insanların dillerini bilmek, onlarla anlaşabilmek anlamını içerir. Evrensel bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. Kur'an-ı Kerim ve İncil'i çok iyi, ezbere bildiği kaydedilir. Semavi dinler hakkında yetkin bilgiye sahiptir. Saltukname bunu teyid ederek şu cümlelere yer verir: "Şerif (Saltuknamede Saltuk lakabını almadan önce Sarı Saltuk'un adı Şerif Hızır olarak geçer) minbere çıkıp bülend avazle incil okudu. Cem'i kâfirler hep ağlaştılar, gendülerinden gettiler".

Sarı Saltuk'a ilişkin söylenceler halk arasında yaygın olarak kullanılarak bugünlere gelmiştir. Hikayeler hep kerametlerle doludur. Simgesel anlatım yüküldür. Sarı Saltuk hikayelerin tü-

münde bağınazlığın, zulmün karşısında olmuş, dostluk ve barış elçisi olarak görev yapmış ve insanlığı Hak yoluna davet etmiş bir kimlikle karşımıza çıkmaktadır. Saltuknameye göre Sinop'un fethinden sonra (M.1214'de) doğmuş ve M.1300 yılında ölmüştür. Genel kanıya göre ise, bu tarihlere yakın tarihlerde 86 veya 99 yıl yaşamıştır. Evliya Çelebi'ye göre Sarı Saltuk'un asıl adı Muhammed ve doğum yeri Buhara'dır. Babadağ'daki makamında kitabesinde adı "Seyyid Muhammed Buharî" olarak yazılı olduğu belirtilir. Saltukname'ye göre Sinop civarında doğmuştur ve asıl adı Şerif Hızır'dır. A. Gölpınarlı ve bazı araştırmacılar bunu teyid eder. Ömrü boyunca Aprupa'nın pek çok yerini ve Trakya'yı dolaşan Sarı Saltuk din, dil farkı gözetmeksizin insanlığa hizmet etmiştir. Onu tanıyanlar onu benimsemiş, kendilerinden bilmiştir. Bu nedenle hem bir aziz hem bir derviş olarak tanınmıştır. Ölümü bile insanlara ayrı bir ders niteliğindedir. Öleceğini hissettiğinde Sarı Saltuk 17 tabut hazırlanmasını (bu rakam bazı kayıtlara göre 7 dir) ve içlerine kendi ağırlığınca kum torbaları doldurulmasını ister. Ölümünden sonra gezmiş olduğu diyarlardan temsilciler gelir ve "Sarı Saltuk bizimidir, bizim diyara götürmek isteriz" derler. Kendilerine gerekli hazırlığın yapıldığını, dönerken yanlarına bir tabut da alarak dönecekleri söylenir. Hepsinin de yolda iken, meraklarını yenemeyip tabutları açtıkları belirtilir. İçinde Sarı Saltuk'un nâşını görüp, rahatlayarak yollarına devam ettikleri anlatılır. Böylece, pek çok yerde bugün Sarı Saltuk'un makamı karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan en bilinenlerinden bazıları şöyledir: Kırım, Moskova, Danzing, Polonya, Bohemya (Pezonika), İsveç (Bivanjah) Türkiye (Babaeski9, İznik, Diyarbakır, Bor) Moldavya (Babadağı), Dobruca (Kalikra), Arnavutluk (Kroya).

Bugün, Bektaşî öğretisinin önemli söylen-
melerinden birini oluşturan Sarı Saltuk Söylencesi
hemen her yıl aralık ayının son günlerinde bir
bayram eşliğinde anılır. Sarı Saltuk bayramı Bek-
taşîlerin mutluluk ve sevinç içinde kutladıkları
günlerden biridir. Bu özel günde çocukların et-
raflarında olmasından özellikle mutluluk duyar-
lar. Ana teması bilginin, aydınlığın cehaletle,
bağnazlıkla savaşıması ve zaferidir.

Kaynaklar:

- Gölpınarlı, Abdülbaki. Velayetname. 1998, İstanbul.
Noyan, Bedri. Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi. 1986, Aydın.
Temren, Belkis. Bektaşîliğin Eğitsel ve Kültürel Boyutu. Bektaşî
Kültür Derneği yay.
(3. Baskı) 1998, Ankara
Temren, Belkis. "Hıristiyan ve İslam Dünyası Arasındaki Köprü:
Bektaşîlik"
Cumhuriyet Gazetesi, 29 Mart-3 Nisan 1993.
Temren, Belkis. Adnî Baba ve Hayderî Sultan kayıtları (Basıl-
mamıştır)
Yüce, Kemal. Saltukname'de Tarihi, Dini ve Efsanevi Unsur-
lar.1987, Ankara.
- 1 Bektaşî geleneklerine göre Avrupa'nın adlandırılışı
Fenikeliler zamanındadır. Hikayesine gelince, korsanlar
"Europa" adında çok güzel bir kıızı tutsak alırlar. Çanakkale
boğazında karşıya geçirirler. Amaçları İtalya'ya götürüp kıızı
satmaktır. Bu güzel kız, Gelibolu'da ellerinden kaçır ve or-
manda kaybolur. Korsanlar kıızı ararken dillerini bilmedik-
leri yerli halka "Europa nerede?" şeklinde işaretler yardımı-
yla sorular sorarlar. Halk da, kızın kaçtığı yönü göstererek,
"Europa, orada" diye işaret ederler. Böylece gösterilen yön-
deki yörenin adı Europa (Avrupa) olur.
  - 2 Katlı anlatım: Bektaşî literatüründe, konuşma tarzında bir
cümlelenin yalın anlamının dışında (zahir anlamı), başkaca iç-
sel (bâtın) anlamları olmaktadır. Bunlar kişinin bulunduğu
eğitim seviyesine göre algılanmaktadır. Aynı cümleyi din-
leyen üç dört kişi, üç, dört ayrı seviyede mesaj alabilmek-

tedir. Her anlam tek başına doğrudur. Hiçbir zaman yanlış
bilgi içermez. Bu şekilde bir cümleciğin, birden fazla anlam,
mesaj iletebilmesine, dinleyenin kendi seviyesine göre
yorum yapabilmesine 'katlı anlatım' denilir. Nasıl 'Kur'anın
yedi kat mânası var' denilince, kişinin seviyesi ilerledikçe
aynı şeyi okuduğu halde farklı anlamlar, mesajlar alabileceği
vurgulanıyorsa, Bektaşî literatüründeki pek çok simgesel
cümlecik de aynı şekilde çeşitli mânaları içermektedir. Bek-
taşîlikte hüner, bu şekilde 'sırrı sır eden' çeşitli seviyede
mânalar içeren şekilde konuşabilme yeteneğini geliştirmek-
tir. Bu Bektaşî eğitiminin doğal sonucu olarak ortaya çık-
maktadır. (Temren, 1998:82)

- 3 Ok ve yay simgeleri Türk geleneklerinde önemli bir yer
tutar. Özellikle ok, Üçok, Bozok Oğuz (Ok-uz) gibi kabile,
boy anlamlarında da kullanılmıştır. Ayrıca "ok atmak" şek-
linde kullanıldığında okun gittiği yönü ve düştüğü yeri
belirlemesi gibi bir özelliği de vardır. (Yüce,1987:277-282)
  - 4 Hasluck'a göre, seccadeyle su üzerinde ilerlemek motifi
yine San Saltuk'a ilişkin olmak üzere, "Ohri Gölünü bir hasır
seccade üzerinde geçmiş olduğu" şeklinde yaşatılmıştır. Bu
motifin kullanıldığı yer Ohri gölü üzerindeki Aya Naum
Manastırı olarak bilinen bir slav azizinin makamıdır. Slavlar
tarafından bir aziz olarak bilinen bu kişi yöre halkınca San
Saltuk'dur. (Hasluck, 1991:49)
- Sarı Saltuk menkabelerinin yaygın olarak Hıristiyan dün-
yasında da benimsenmiş olduğuna başka bir örnek de Kor-
fo Adasındaki Aya Sipridon olarak bilinen aziz makamının
da aynı zamanda Sarı Saltuk makamı olarak kabul edilmiş
olmasıdır.
- 5 Hasluck, Evliya Çelebi'nin Kalikra'da Sarı Saltuk adıyla
anılan bir tekye ve türbesini ziyaret ettiğini ve tekyenin
yıkılmış olduğunu bugün pek iz kalmadığını ama buna rağmen türbenin Müslüman ve Hıristiyanlarca ziyaret edildiğini
bildirmektedir. (Hasluck,1991:23)
  - 6 Burada Kalikarya, yani, "Kutsal Bakire" manastırı vardır.
  - 7 Eski Bektaşî belgelerinde, evratlarda dünya üzerinde 12
büyük kara parçası (kıta) bulunduğu bilgisi vardır.
  - 8 Burada Sarı Saltuk'un mezarlarından birinin bulunduğu bir
Bektaşî Tekyesi vardır.
  - 9 Babaeski'de bulunan Sarı Saltuk (Rumlar tarafından Aya
Nikola olarak bilinir) türbesi hem Rumlar hem de Türkler
tarafından daha çok şifa amaçlı olarak ziyaret edilmektedir.